

LUTERS UN VIŅA IETEKME PĒC 500 GADIEM – AKTUĀLAIS REDZĒJUMS NO VĀCIJAS

Elmārs Ernsts Rozītis ir Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas ārpus Latvijas (LELBĀL) emeritētais arhibīskaps. Dzimis 1948. gada 30. martā Eslingenē. Studējis Tībingenes (1967–1969, 1971–1973), Hamburgas (1969–1970) un Vīnes (1970–1971) evaņģēliskās fakultātēs, beidzot ar fakultātes eksāmenu (1973) un Virtembergas baznīcas otro eksāmenu (1975). LELB mācītājs (1973–1982) un prāvests (1982–1994) Vācijā, LELBĀL arhibīskaps (1994–2015). Regulāri publicējis akadēmiskos izdevumus, kā *Universitas* (Pietāte 1969), *Acta Baltica* (1978/1979), *Kirche im Osten* (no 1978) un Baznīcas izdevumos, kā *Baznīcas Gadagrāmata* (izd. LELBĀL), mēnešrakstos un laikrakstos. Lasījis lekcijas LU Teoloģijas fakultātē Jaunā un Vecā Derībā (1991, 1992, 1994).

Raksturvārdi: Mārtiņš Luters, reformatori, Vācija, Vitenberga, ekumeniskā atvērtība.

2017. gads – Mārtiņa Lutera 95 tēžu publikācijas Vitenbergā jubilejas gads – ir pagājis. Tā ir laba iespēja ievērot dažas specifiskas iezīmes, kādas piemīt M. Lutera ietekmei Vācijā un no Vācijas skata punkta. Centīšos uz tādām norādīt, nepretendējot uz pilnīgumu, jo šādai tematikai būtībā atbilstu disertācijas apjoms.

Ir labi apzināties lielo **atvērtību un dažādību**, kādā tika atzīmēta reformācijas jubileja. Protams, Vitenberga un tradicionālās “Lutera vietas”, kā Eislēbene, Eizenaha ar Vartburgu, Erfurte, Vormsa, piedzīvoja īpašu uzmanību, kaut arī nenotika dažu sagaidātais cilvēku masu pieplūdums. Tas nemazināja cieņu iepretim M. Luteram, ka šajā gadā tika ievērotas ļoti daudzas personas, kuras blakus viņam vai tuvākā vai tālākā sadarbībā vai mijiedarbībā ar viņu savā vietējā vidē pārstāvēja reformācijas idejas un iestājās par to īstenošanu. Līdzās Ulriham Cvinglijam (*Ulrich Zwingli*, 1484–1531) un Žanam Kalvinam

(*Jean Calvin*, 1509–1564) šeit minami humānisti Deziderijs Erasms (*Desiderius Erasmus*, 1466/9–1536), Filips Melanhtons (*Philipp Melancthon*, 1497–1560) un daudzās personības, kuras palīdzēja ieviest reformāciju savā vidē: Vācijas un visas Eiropas ziemeļos, piem., Johans Bugenhāgens (*Johannes Bugenhagen*, 1485–1558); Vācijas dienvidos, piem., Ambrozijs Blārsers (*Ambrosius Blarer*, 1492–1564); arī lielais reformatoru skaits Eiropas austrumos, kā Polijā, Ungārijā, vai Eiropas rietumos vai dienvidos, arī zemēs, kurās pretreformācija vēlāk daļēji sekmīgi centās izdzēst viņu pēdas. 1517. gada zīmē gandrīz katra vieta Vācijā tiecās apzināties tieši savu īpašo reformācijas vēsturi.

Šajā kopsakarā ir raksturīgi, ka par pirmo reformācijas gada lielsarīkojumu varam uzskatīt **ekumenisko** dievkalpojumu Lundas katedrālē 2016. gada 31. oktobrī Zviedrijas arhibīskapes Antjes Jakelēnas (*Jackelén*) un Romas katoļu pāvesta Franciska vadībā,¹ –

¹ *Baznīcas Gadagrāmata* (turpmāk – BGg) 2018, 243.

un personīgi priecājos, ka varēju tajā piedalīties, sēžot blakus Vidusvācijas Evaņģēliskās baznīcas (kuras teritorijā atrodas "Lutera vietas") bīskapei Ilzei Junkermanei (*Junkermann*). Raksturīgi tas bija tanī ziņā, ka tieši Vācija atbalstīja to, ka šis jubilejas sarīkojums notiek ārpus Vācijas, noraidot priekšstatu, it kā reformācija būtu bijusi "vācu lieta". Tādēļ arī sava veida kulminācija bija reformācijas jubilejas svētki Pasaules Luterāņu asamblejas ietvaros Namībijā 2017. gada maijā, kurā piedalījās Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas ārpus Latvijas (turpmāk – LELBĀL) arhibīskape Lauma Zušēvica², bet Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca (LELB) izšķīrās nepiedalīties. Un raksturīgi tanī ziņā, ka reformāciju svinēja ekumeniskā veidā – ne kā vienas konfesijas svētkus, bet kopā priecājoties par atjaunošanos, ko ar reformāciju Dievs dāvājis visai savai Baznīcai. Šī tuvā evaņģēliskās un Romas Katoļu baznīcas sadarbība Vācijā novedusi līdz tam, ka atsevišķu zemju (pavalstu) valdību priekšlikums – Ziemeļvācijas pavalstīs noteikt par reformācijas dienu 31. oktobri kā publisku svētku dienu – no paša sākuma guvis plašu atbalstu no abām konfesijām. Agrākās Austrumvācijas teritorijā tā jau tāda skaitās kopš Vācijas apvienošanās, un 2017. gadā to publiski svinēja visā Vācijā. Minētā tuvā sadarbība novedusi arī līdz tam, ka Vācijas Romas katoļu bīskapu konference ar lielu vairākumu nolēmusi pieļaut iespēju, ka pie dievgalda var piedalīties abi laulību partneri, kur viens ir piederīgs evaņģēliskai, bet otrs Romas katoļu konfesijai.³ Daži viņu bīskapi par to gan nosūtījuši sūdzības vēstuli uz Romu.⁴ Toties latviešu luterāņu draudzes Vācijā jau kopš Otrā pasaules kara beigām bijušas atvērtas pie sava dievgalda pieņemt arī citu konfesiju piederīgos, jo svarīgāk ir sekot kopīgi mūsu aicinātajam Jēzum Kristum, nekā veidot it kā ekskluzīvus svētību mantot gribētāju klubuņus. Katrā ziņā it īpaši Vācijā reformācijas atcere notika izteikti ekumeniskā

veidā, vai tas būtu zemju baznīcu ietvaros kā Virtembergā⁵ vai neskaitāmos sarīkojumos, dievkalpojumos, pilsētu vai draudžu svētkos, izstādēs, referātos un teātra izrāžu vai mūziklu uzvedumos cauru gadu.

Piedaloties Pasaules Luterāņu federācijas Vācijas nacionālajā komitejā, varu apliecināt, ka jubilejas gada organizācija jau sākās pirms krietni vairāk nekā 10 gadiem. Viens no pirmāsākumiem bija ideja par **Lutera dārza** iekārtošanu Vitenbergā. Ideja izrietēja no M. Luteram raksturīgā teikuma (ja arī tas laikam nav viņa paša tā sacīts) – pat ja viņš zinātu, ka rīt būs pastardiena, viņš šodien vēl dēstītu ābelīti. Luterāņu baznīcas un kopienas plašā pasaulē, bet arī citas konfesijas bija laipni aicinātas piedalīties šajā akcijā, stādot vienu koku Lutera dārzā Vitenbergā, bet otru – māsas koku – pašas savā zemē. Atsaucība bija ārkārtīgi plaša, un tika sasniegts mērķis – līdz jubilejas gadam iestādīt ne mazāk kā 500 koku ar atbilstošu skaitu māsu koku. Vadoties pēc kopplāna un plāksnītes pie koka, jūs varat tur atrast arī kā LELB, tā LELBĀL koku. Ņemot vērā LELBĀL plašo darbības lauku, mums pat nav viens māsas koks vien, bet tādi aug Rovfantā Lielbritānijā, Amerikā pie mūsu baznīcām Vašingtonā un Sietlā, kā arī Austrālijā.⁶ 2017. gada 25. novembrī līdz ar pārējiem vācu nacionālās komitejas locekļiem biju liecinieks, kā Jeruzalemē Eļļas kalnā stādīja vienu no pēdējiem māsu kokiem vietējās palestīniešu baznīcas bīskaps Mumibs Junāns, Vācijas luterāņu baznīcu vadošais bīskaps Gerhards Ulrihs (*Ulrich*) kopā ar dārza arhitektu Andreasu Kiparu (Milāna/Duisburga) kā šīs idejas plānotāju. Arī šeit bija jūtamas vadlīnijas to darīt plašā, ne šauri nacionālistiskā garā un lielā ekumeniskā atvērtībā.

To pašu var teikt par **reformācijas 500 gadu jubilejai veltīto starptautisko izstādi**, kura Vitenbergā notika vienlaikus daudzās sarīkojumu vietās 2017. gada vasarā.⁷ Laiks bija sadalīts posmos, un LELBĀL uzsākās atbildību (no 2. līdz 6. augustam)

² BGg 2018, 210–211.

³ *Evangelischer Pressedienst (epd)* (23.02.2018.); *Evangelisches Gemeindeblatt für Württemberg* (turpmāk saīsināts – EGfW), 7/2017 (12.02.2017.), 3.

⁴ *epd* (04.04.2018.).

⁵ EGfW 12/2017 (19.03.2017.), 1, 4–7; EGfW 40/2017 (01.10.2017.), 10–11.

⁶ BGg 2012, 246–247.

⁷ EGfW 31/2017 (30.07.2017.), 6; EGfW 38/2017 (17.09.2017.), 2.

ie pazīstināt ar reformācijas gaitu un tradīcijām no pirmsākumiem Rīgā līdz šai dienai. Galvenie organizētāji bija bazn. padomnieks Pēteris Vīgants un Inta Vīgante līdz ar prāv. emer. Dr. Frici Kristbergu un mani. Ievēribu guva prof. Dr. Vilfrīda Hērles (*Wilfried Härle*) un viņa kundzes māc. Dr. Ilzes Ķezberes-Hērles muzikāli biogrāfiskais sniegums par Luteru un viņa kundzi Katarīnu fon Boru. Sadraudzējāmi ar GEKE (Eiropas Evaņģēlisko baznīcu apvienība, kurā ir arī reformāti, metodisti u. c.) pārstāvjiem no Ungārijas, ēkā netālu no mūsu lielās sarīkojumu telts.

Tā kā Latvijas tematikai veltīts īpašs raksts, šeit tikai norādīšu uz personāla un finansiālo atbalstu no Vācijas Ārlietu ministrijas, Vācu evaņģēliski luteriskās baznīcas Vācijā un Latvijā⁸, kā arī citām vācu iestādēm, piedaloties reformācijas atceres augsta līmeņa sarīkojumos Latvijas Universitātē vai arī Nacionālajā bibliotēkā. Reformācijas kopsakarā šajā gadā Vācijā tika daudzkārt veltīta uzmanība arī īpaši Latvijai.⁹

Liels nopelns plašas ievēribas sasniegšanā sabiedrībā, medijos un līdz pat atsevišķo draudžu līmenim bija agrākai Hanoveres baznīcas un uz īsāku laiku pat visas Vācijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas vadošai bīskapei Margotai Kesmanei (*Käpfmann*). Viņa uz vairākiem gadiem līdz pat šim pavasarim bija iecelta par oficiālo “reformācijas vēstnieci”.¹⁰ Dotība būt personīgi pārliecinātai viņa apvienojās ar spējām arī sarežģītas lietas izteikt vienkārši un saprotami. Tādēļ intervijās un sarīkojumos viņa bija ideāla reformācijas seja. *Ecclesia est semper reformanda* (lat. – Baznīca arvien ir atjaunojama) nedrīkst būt sauklis, ko dažs labs viltīgi attiecina tikai uz mainīgām laika parādībām, lai savām dogmām joprojām nemainīgi censtos pakļaut pašu Dievu, it kā Viņš nevarētu, negribētu un nedrīkstētu radīt neko būtiski jaunu, it īpaši ne Baznīcā.

⁸ Līdz Otrajam pasaules karam vācu draudzes Latvijā veidoja savu īpašu diecēzi LELB ietvaros. Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas 20. gs. 90. gados Vācu evaņģēliski luteriskā baznīca Latvijā ir patstāvīga reliģiska organizācija.

⁹ Skat., piem., Daces Balodes rakstu EGfW 31/2017 (30.07.2017.), 17.

¹⁰ EGfW 44/2017 (29.10.2017.), 7; KalRef 2015, 109.

Reformācijas atceres gadā Vācijā izcēla arī ievērojamo skaitu **sieviešu personību**, kurām bijusi svarīga loma M. Lutera mācības izplatīšanā.¹¹ Reizē pievērša uzmanību tam, ka sievietes kalpošana ordinētā amatā ir pamatota Bībelē un M. Lutera teoloģijā. Jānorāda uz 2017. gadā izdoto prof. Dr. Vilfrīda Hērles pāvestam Franciskam veltīto (!) grāmatu *Kristus uzdevumā. Bībeles argumenti par labu sieviešu ordinācijai*¹², kurā sistemātiski atspēkoti visi arvien lietotie pretargumenti. Kopš, pateicoties mikrofonam, vairs nav nepieciešama balss, ar ko vajadzētu baznīcu piebļaut, un kopš – arī pateicoties M. Lutera reformācijai – sievietes nav izslēgtas no izglītības, bet tā viņām ir vismaz vienlīdzīga, vairs nepastāv neviens bibliskais vai racionāls arguments pret sieviešu ordināciju. Vismaz luterāņi Vācijā un tikpat kā visā Eiropā, piem., arī Igaunijā, to tā redz, izņemot dažus skaitliski un teoloģiski nenozīmīgus šķēlnieciskus grupējumus.

Patīkami bija vērot, ka nemēģināja noklusēt to, kas M. Luteram bijis **dziļi problemātisks**. Jaunības gados viņa **nostāja pret ebrejiem** vēl bijusi samērā izprota, bet vēlāk naidpilna un izmantota kā pamats šausmīgām pēdējo gadsimtu necilvēcībām.¹³ Ļoti dažādas domas var būt arī par M. Lutera viedokli attiecībā uz **zemnieku** nemieriem.¹⁴ Ņemot vērā viņu demokrātiskās prasības, daudzi jautā, vai M. Lutera, nosodot zemniekus un atbalstot valdošo iekārtu, nebija pārāk vienpusīgs, nokavējot vēsturisku kristīgās ticības sabiedrisku izpaušmi. Pasaules Luterāņu federācijas līmenī jau pirms vairākiem gadiem tikusi izteikta nožēla par luterāņu pārestībām iepretim

¹¹ EGfW, 44/2017 (29.10.2017.), 6; KalRef 2015, 32.

¹² Šī grāmata 2017. gadā vispirms iznāca vācu valodā ar nosaukumu *Von Christus beauftragt. Ein biblisches Plädoyer für Ordination und Priesterweihe von Frauen*, reizē izdota *Evangelische Verlagsanstalt* un katoļu izdevniecībā *Bonifatius*, un Ilze Ķezbere-Hērle to tūlīt tulkoja latviešu valodā.

¹³ EGfW 24/2017 (11.06.2017.), 13; EGfW 45/2017 (05.11.2017.), 4–7; KalRef 2015, 89–91.

¹⁴ EGfW 41/2017 (08.10.2017.), 16–17; KalRef 2015, 85–86.

anabaptistiem.¹⁵ Plaši ticis norādīts uz dokumentu *No konflikta uz kopību*, kurā attiecībās ar Romas Katoļu baznīcu cenšas atrasties no liekiem apvainojumiem un saredzēt kopējo.¹⁶

Reformācijas jubilejas gadam sākoties, daudzi luterāņi paši baidījās no apnikuma, ja veselu gadu runās, rakstīs un raidīs par M. Luteru un reformāciju. Gada beigās kopējais atzinums tomēr ir, ka šāds apnikums neiestājās, drīzāk visā sabiedrībā bija izbrīns, cik daudzpusīga un vēl arvien aktuāla ir reformācija. Caurskatīju Virmbergas baznīcas (kurai pāri par 2 miljonu locekļu – un šis skaits patiesi ir tās juridiskie locekļi, nevis pielīdzināmi Latvijā minētiem it kā 700 000 luterāņu, no kuriem pat ne 50 000 LELB nevar minēt kā savus pilntiesīgus locekļus) nedēļas izdevuma *Evangelisches Gemeindeblatt für Württemberg* 2017. gada 52 numurus: 36 numuros atrodas pārsvarā apjomīgi raksti par reformācijas aspektiem. Varam pieņemt, ka līdzīgi tas ir arī pārējās Vācijas baznīcās. Gandrīz katra no šīm baznīcām kā informatīvu palīdzību, lai nodarbotos ar reformāciju, izdeva arī tai veltītas

grāmatas vai burtnīcas. Arī šeit minēšu tikai vienu: Hanoveres Luterāņu baznīcas (2,8 milj. locekļu) izdevumu *Kaleidoskop Reformation. Informativ – Individuell – Inspirierend* (Kaleidoskops Reformācija. Informatīvi – Individuāli – Iedvesmojoši), 138 lapaspusē biezū, pateicoties lielam pieprasījumam vairākkārt pārspiestu. Tas pats atkārtojās arī atsevišķo draudžu līmenī, viņu iespiestos vai arī elektroniskos izdevumos. Un visas Vācijas apjomā minamas vairākas vēsturiskas filmas televīzijā, ar dažādu pieeju veltītas reformācijai kopumā vai arī saistošajai M. Luterā personībai.¹⁷

Protams, Vācijā, tāpat kā lielā vairumā Eiropas valstu, ir diezgan sekulāra sabiedrība un valstiska iekārta, kurā rūpīgi ievēro, ka valsts un Baznīca ir šķirtas, reizē atzīstot un regulējot abu mijiedarbību. M. Luterā priekšstats par to, ka Dievs šajā pasaulē darbojas laicīgās un garīgās norisēs kā ar labo un kreiso roku un ka ir labi abus aspektus līdz ar to organizatoriskām izpausmēm nesajaukt, bet gan saskaņot, man šķiet jūtams arī pašlaik. Federālā kanclere Angela Merkele (*Angela Merkel*) ir mācītāja meita, iepriekšējais Valsts prezidents Joahims Gauks (*Joachim Gauck*) bija mācītājs, un lielam vairumam politiķu ir bijusi vai ir aktuāla saistība ar baznīcām – pat politiķiem no partijām, par ko varētu brīnīties. Tomēr viņi to nenoliedz un nekaunas publiski apliecināt, bet arī īpaši neizceļ un nemēģina izmantot neatbilstošā veidā.¹⁸ Ja to tā redz, M. Luters 500 gadus pēc savām tēzēm šeit var būt gandarīts.

¹⁵ KalRef 2015, 111.

¹⁶ *No konflikta uz kopību. Luterāņu un katoļu kopīga reformācijas gadadienas atcere 2017. gadā* – šis Luterāņu un Romas katoļu vienotības komisijas ziņojums 2017. gadā izdots arī latviešu valodā kā *Evangelische Verlagsanstalt* un katoļu izdevniecības *Bonifatius* 2013. gadā izdotā ziņojuma *Vom Konflikt zur Gemeinschaft* tulkojums. Ievērojams solis uz to ir bijusi Vienotā deklarācija par taisnošanas mācību (*Joint Declaration on the Doctrine of Justification*), ko 1999. gada 31. oktobrī parakstīja Romas Katoļu baznīcas un Pasaules Luterāņu federācijas pārstāvji. Protams, gadu gaitā nav trūcis arī kritiskas atsauksmes no abām – Romas katoļu, kā arī luterāņu – pusēm, bet to raksturojums pārsniegtu šī raksta iespējas.

¹⁷ EGfW 7/2017 (12.02.2017.), 12–13, 27.

¹⁸ Pašreizējais Vācijas Valsts prezidents Franks Valters Šteinmeiers (*Frank-Walter Steinmeier*) ir Berlīnes evaņģēliskās reformātu Betlēmes draudzes loceklis. Par viņu un visiem viņa priekštečiem skat. EGfW 8/2017 (19.02.2017.), 9.

VĒRES

Kaleidoskop Reformation. Informativ – Individuell – Inspirierend (turpmāk saīsināts – KalRef) (2015) Hannover : Evangelisch-Lutherische Landeskirche Hannovers.

Summary

Elmārs Ernsts Rozītis

Luther and His Legacy 500 Years Later – a Contemporary Perspective from Germany

In Germany, the commemoration of 500 years since the publication of the thesis of Martin Luther on Doctrine of justification by faith in Wittenberg was celebrated throughout 2017. This celebration also involved other personalities, who played an important role in the reformation from all over Europe. Every region was eager to see its particular history noted and the specific impact of reformation upon the people involved, for example, on women or peasants examined. Luther's challenging attitude towards the Jews and the Anabaptists was not neglected. An emphasis was placed on commemorating the reformation in an ecumenical way, especially in cooperation with Roman Catholics worldwide. Examples of this included the Luther Garden and the World Exhibition on Reformation both in Wittenberg. While respecting the specific roles of each other, the state and the churches also cooperated effectively to mark the legacy of Martin Luther.